ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Володимир ЧЕРНЄЙ
16.10.2020 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ щодо дисертації Щербань Євгенії Володимирівни на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 30 жовтня 2018 р., протокол № 17

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедр конституційного права та прав людини, теорії держави та права, публічного управління та адміністрування, філософії права та юридичної логіки, кримінального процесу, цивільно-правових дисциплін, відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ від 09 жовтня 2020 року

Присутні:

доктор юридичних наук, професор Гусарєв С.Д., доктор юридичних наук, професор Костицький М.В., доктор юридичних наук, професор Андреєв Д.В., доктор юридичних наук, професор Дрозд О.Ю., доктор юридичних наук, професор Калиновський Б.В., доктор юридичних наук, доцент Гультай М.М., доктор юридичних наук, доцент Павлишин О.В. *(рецензент)*, кандидат юридичних наук, доцент Лукашенко А.А., доктор юридичних наук, професор Камінська Н.В. *(науковий керівник)*, кандидат юридичних наук, професор Василевич В.В., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Орлов Ю.Ю., доктор юридичних наук, доцент Стрельченко О.Г., кандидат юридичних наук, доцент Лапка О.Я., кандидат юридичних наук, доцент Завальний А.М., кандидат юридичних наук, доцент Демиденко В.О. *(рецензент)*, кандидат юридичних наук Сьох К.Я., кандидат юридичних наук, доцент Петровський А.В., кандидат юридичних наук, доцент Кулик Т.О., кандидат юридичних наук, доцент Заїка С.О., кандидат

юридичних наук, доцент Старицька О.О., кандидат юридичних наук, доцент Кривицький Ю.В., кандидат юридичних наук, доцент Пелих Н.А.

З присутніх – 10 докторів юридичних наук та 12 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Щербань Є.В. на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Щербань Є.В. про основні положення дисертації на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Доповідач обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію та методику, охарактеризувала об'єкт та предмет дослідження, виклала основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист. Було відзначено науково-практичну значущість роботи, впровадження результатів дослідження.

Автором зазначено, що на цей час, ґрунтовного дослідження Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Римський статут) у світлі відповідності та необхідності імплементації його норм до Конституції України, не здійснено, в чому і полягає актуальність теми дисертації. Підкреслено, що питання про правові наслідки приєднання до Статуту лежить в площині теорії, водночас, у зв'язку із прийняттям змін до статті 124 Конституції України, яка набрала чинності з 30.06.2019 року, питання юридичних наслідків стають правовою реальністю, породжуючи для держави України як практичні, так і теоретичні проблеми.

Зауважено, що приєднання держави до Римського статуту тягне за собою істотні наслідки для її правової системи, зокрема: забезпечити можливість здійснення правосуддя Міжнародним кримінальним судом на підставі конституційних положень в частині правосуддя, імплементувати в галузеве законодавство України положення Римського статуту та інших правових актів на виконання Римського статуту; співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом (МКС) і надавати йому необхідну допомогу.

У дисертаційному дослідженні автором проаналізовано доктринальні джерела, правову природу і передумови прийняття Римського статуту; досліджено поняття, види і форми імплементації Римського статуту; з'ясовано особливості моделей імплементації Римського статуту в країнах Європи та пострадянських країнах; проаналізовано співвідношення міжнародного та внутрішньодержавної юрисдикції та імплементації норм Статуту МКС в національне законодавство його держав-учасниць; конституційно-правові засади імплементації Статуту МКС у законодавство України; обґрунтовано місце інститутів конституційного права в процесі імплементації Римського статуту; досліджено поняття, систему і суб'єктів забезпечення імплементації Римського статуту; запропоновано способи вдосконалення національного законодавства в даному процесі.

Підтримуючи імплементацію Римського статуту Україною, автором запропоновано прийняття спеціального законодавства про співпрацю з МКС, в якому будуть визначені компетентні національні державні органи, відповідальні за співробітництво між МКС і Україною, а також форми надання взаємної правової допомоги у ході такого співробітництва; визначено найбільш оптимальний для України спосіб імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні. Таким є внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС. Нами розроблено проект Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду», якими буде врегульовано порядок забезпечення співпраці України з МКС.

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою і логікою дослідження та складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновку, списку використаних джерел, додатків.

Після завершення доповіді Щербань Є.В. присутніми були поставлені такі запитання:

Калиновський Б.В.: Які суб'єкти забезпечення імплементації Римського статуту МКС на конституційно-правовому рівні в Україні?

Відповідь: Виходячи з положень Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України» до числа зазначених органів слід віднести: Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Міністерство юстиції України та Міністерство закордонних справ України.

Так, Президент України є суб'єктом імплементації на стадії ратифікації міжнародного договору, укладеного від імені України, та наділений повноваженнями щодо підпису відповідного закону про ратифікацію; Верховна Рада України, в свою чергу, є суб'єктом імплементації, наділеною

повноваженнями щодо надання обов'язковості міжнародному договору та підписання ратифікаційної грамоти; Конституційним Судом України в порядку попереднього конституційного контролю можуть надаватися висновки про конституційність міжнародних договорів лише для тих договорів, що у подальшому ратифікуються Верховною Радою України; Міністерство юстиції України і контролем Уряду через Міжвідомчу комісію з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права має вчинювати заходів щодо гармонізації законодавства положенням Римського статуту.

Павлишин О.В.: Який підхід у забезпеченні імплементації Римського статуту є найбільш прийнятним для України крізь призму досвіду європейських країн?

Відповідь: Досвід імплементації положень Римського статуту його державами-учасницями дає зрозуміти, що в основному країнами Європи використовувалися три підходи, а саме: прийняття одного законодавчого акту, який охоплює усі імплементаційні аспекти; внесення поправок в усі відповідні законодавчі документи окремо (у Конституцію, галузеві кодекси або закони); внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС.

Оскільки Україна досі не прийняла єдиного законодавчого акту, який охоплює усі імплементаційні аспекти, найбільш оптимальним варіантом для неї, з використаних іншими державами-учасницями Статуту, на нашу думку, є третій підхід (внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС), який був обраний, зокрема, Фінляндією, Канадою, Грузією.

Кулик Т.О.: Які правовідносини будуть регулюватися запропонованим Вами проектом Закону України про співробітництво між Міжнародним кримінальним судом та Україною, у чому полягає зміст цього Закону?

Відповідь: Цей Закон буде регламентувати співробітництво між МКС, заснованим Римським статутом про Міжнародний кримінальний суд від 17 липня 1998 р. (далі Статут), і Україною; встановлювати, який державний орган буде відповідати за співпрацю між Міжнародним судом і Україною, і визначати форми надання взаємної правової допомоги у ході такого співробітництва.

Вважаємо, що Уповноваженим (компетентним) органом співпраці має бути визначено Міністерство юстиції України, що виходячи з положень Римського статуту, буде отримувати від МКС прохання про співробітництво, вживати необхідних заходів для виконання прохань, а також координувати в разі потреби діяльність, здійснювану компетентними національними органами в ході виконання прохань. Так, Законом визначено суб'єктів сприяння співпраці Уповноваженого

органу із МКС, правову базу співробітництва з Міжнародним судом, та, зокрема, повноваження уповноваженого органу для забезпечення співробітництва з МКС.

На наше переконання, Закон буде сприяти ефективному забезпеченню співпраці між Україною і Судом під час проведення ним розслідувань.

Андреєв Д.В.: Чи має Україна зобов'язання ратифікувати Римський статут?

Відповідь: Зобов'язання ратифікації Римського статуту Україною передбачено у статті 8 Угоди про асоціацію між Україною та Європейськими Співтовариствами від 2014 р., в якій зазначено, що ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. буде здійснена після внесення відповідних змін до Конституції України. Саме вказане положення Угоди про асоціацію є одним з ключових напрямків взаємодії України та Європейськими Співтовариствами з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя, зокрема шляхом імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Костицький М.В.: Які заходи мають бути здійснені державою з метою усунення проблем імплементації норм Римського статуту у національне законодавство України на сучасному етапі?

Відповідь: імплементація Римського статуту безперечно повинна мати комплексний характер та супроводжуватись відповідними змінами до кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, які було напрацьовано за цей час науковцями, представниками громадських організацій та суб'єктами законодавчої ініціативи.

Зокрема, Уряд України має забезпечити відповідність положень законодавства України, а саме статті 29 Римського статуту, яка передбачає, що до злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, не мають застосовуватися будь-які строки позовної давності, які перешкоджатимуть здійсненню кримінального переслідування із завершенням певного періоду часу. Уряд України ратифікував Конвенцію про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності, яка зобов'язує держави прийняти будь-які законодавчі або інші заходи, необхідні для забезпечення того, щоб на кримінальне переслідування і покарання за скоєння воєнних злочинів і злочинів проти людяності не поширювалися строки давності або інші обмеження. Крім того, стаття 27 Римського статуту вимагає від держав позбавитися будь-якого імунітету глав держав та інших посадових осіб.

Стрельченко О.Г.: Які перспективи імплементації Римського статуту Україною та її членства у Римському статуті?

Відповідь: Імплементація Римського статуту дозволить Україні мати право, зокрема, бути членом Асамблеї держав-учасниць МКС, право виносити питання на порядок денний Асамблеї та брати активну участь в її роботі, право вносити кандидатуру судді Міжнародного кримінального суду від України, право брати участь у виборах Прокурора МКС.

Після відповідей на запитання було озвучено висновок наукового керівника – **доктора юридичних наук, професора Камінської Наталії Василівни.**

У висновку зазначено про тематику опублікованих статей та апробацію результатів дослідження, а також дані про впровадження науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України у частині імплементації Римського статуту.

Як показав аналіз змісту наукової розробки, вибрана дисертанткою тема дослідження є досить актуальною та такою, що представляє теоретико-прикладне значення. Для досягнення поставленої мети і завдань дисертації Щербань Євгенія Володимирівна визначила об'єкт, предмет і методи дослідження, які вміло використала при вирішенні конкретних проблем теоретичного та практичного характеру у своїй дисертації. Вивчення роботи показало також, що здобувачка має достатньо високі знання в окресленій сфері та професійно грамотно володіє вибраним арсеналом дослідження, що в кінцевому результаті дозволило їй логічно сформулювати наукову новизну цієї розробки, а також визначити теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Чітке знання предмету дослідження та проявлена при цьому природня ерудиція дозволила дисертантці вивести влучні науково обґрунтовані висновки як по розділах, так і в цілому в дисертації. Такий підхід відобразився і на змісті розроблених змін і доповнень до чинного законодавства України.

Протягом роботи над дисертаційним дослідженням, текст змінювався, у тому числі за вказівками наукового керівника, змістовне наповнення більшої частини розділів та підрозділів. При цьому дисертанткою було проведено необхідний обсяг роботи з опрацювання значного переліку наукових та законодавчих джерел за темою дослідження.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у створенні науково обґрунтованої законодавчої основи імплементації Римського статуту Україною, розроблення на цій підставі пропозицій з удосконалення чинних нормативно-правових актів та практики їх застосування.

У висновку науковий керівник зазначила, що дисертація Щербань Є.В. є завершеною та самостійною роботою, яка претендує на високу оцінку і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Після цього слово було надано **рецензентам**:

Доктор юридичних наук, доцент Павлишин О.В. підкреслив, що з огляду на те, що людству довелося пережити значну кількість агресивних війн, зокрема, геноцид у Другій світовій війні, Югославії і Руанді, Іраку, щоб прийти до узгодженого рішення заснувати перший в історії постійно діючий міжнародний кримінальний суд. Так, під егідою ООН в Римі 17 липня 1998 р. був прийнятий Статут Міжнародного кримінального суду і його головне завдання полягало в здійсненні міжнародного правосуддя над особами, обвинувачуваними у скоєнні найтяжчих міжнародних злочинів. У його преамбулі підкреслюється, що МКС має юрисдикцію щодо найбільш тяжких злочинів, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства.

Тривалий час природа і положення Римського статуту, перспективи його імплементації були предметом дискусій спочатку у науці міжнародного права, а згодом і в науці кримінального права, кримінального процесу. Відзначимо сміливість авторки, що взялась за підготовку такої комплексної наукової праці, яка має комплексний міжгалузевий і міждисциплінарний характер. На мою думку, визначальним для сучасної вітчизняної науки саме є конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Як показав аналіз змісту наукової розробки, вибрана дисертанткою тема дослідження є досить актуальною та такою, що представляє теоретико-прикладне значення. Для досягнення поставленої мети і завдань дисертації Щербань Євгенія Володимирівна визначила об'єкт, предмет і методи дослідження, які вміло використала при вирішенні конкретних проблем теоретичного та практичного характеру у своїй дисертації.

Науковий інтерес становить значна кількість положень і висновків за результатами даної роботи, деякі з них є доволі дискусійними. Зокрема, серед положень наукової новизни дисертантка відзначає, що найбільш оптимальний для України спосіб імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні – внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС. Постає питання стосовно удосконалення норм Конституції України 1996 р. та актів конституційного законодавства, чи мались на увазі всі галузі національного законодавства України?

Також, виділяючи ключові засади імплементації Римського статуту та визнання юрисдикції МКС, що випливають з їх правової природи та особливостей національної правової системи, зазначено: принцип компліментарності МКС відносно національної судової системи; "ne bis in idem"; принцип невидачі власних громадян; імунітетів посадових осіб; помилування та ін. Видається, краще було б почати із загальних принципів права і перейти до спеціальних.

Можливо, дещо перенасичена робота аналізом і висновками у сфері кримінального права і кримінального процесу. Також авторкою до певної міри поверхнево визначено перспективи притягнення до відповідальності Міжнародним кримінальним Судом винних у вчиненні злочинів під час збройного конфлікту на Сході України, який триває ще й досі.

Позитивно, що дисертанткою проаналізовано значну кількість наукових і нормативних джерел, вітчизняних і зарубіжних. На їх основі сформульовано критичні висновки, пропозиції стосовно удосконалення законодавства України на шляху імплементації Римського статуту про МКС.

Багато нових дефініцій сформульовано, удосконалено існуючі, запропоновано проект Закону України «Про співробітництво України з Міжнародним кримінальним Судом», в якому будуть визначені компетентні державні органи влади України, відповідальні за співробітництво між МКС і Україною, а також форми надання взаємної правової допомоги у ході такого співробітництва. Визначено Міністерство юстиції України спеціальним органом державної влади, відповідальним за координацію співпраці між МКС і Україною.

Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Загалом як свідчить аналіз змісту наукової розробки, вибрана дисертанткою тема і власне дослідження представляє вагоме теоретико-прикладне значення. Є акти впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам. Можна зробити висновок, що дисертація Щербань Є.В. є завершеною та самостійною роботою, яка може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Демиденко В.О.:

Безумовно, тема і сам напрям наукового дослідження – вкрай актуальні і давно потрібні для вітчизняної науки, Української держави. Це підкреслюється як реалізацією правосуб'єктності нашої держави, так і потребою притягнення до відповідальності за вчинення найтяжчих злочинів про людства і людяності, водночас потребою захисту територіальної цілісності, забезпечення мирного співіснування, реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Звісно, заявлена тематика відзначається дещо політичним і контроверсійним характером. Але важливо при цьому зупинитись виключно на наукових проблемах юридичного профілю. Структурна побудова роботи влаштовує, взаємопов'язаними і логічно викладеними є її структурні частина, авторка

використала значну кількість джерел, обґрунтованими переважно є проведений аналіз і сформульовані висновки.

Разом з тим, іноді у тексті дисертації спостерігається до певної міри сумбурне викладення положень. Наприклад, серед положень, що дістали подальший розвиток є «висновки, що з огляду на підписання Україною Римського статуту в 2000 р., приєднання до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду 2014 року, Україна зобов'язання ратифікувати та імплементувати в національне законодавство норми Статуту, а також пов'язані з ним документи» (стор. 19); Напевно, йде мова про те, що Україна має певні зобов'язання. Але тоді така позиція має бути додатково аргументована тим, що наша держава двічі використала можливість для здійснення юрисдикції у особливому порядку, передбаченому у ст. 12 (3) Статуту. Перший раз Українська держава визнала юрисдикцію у лютому-квітні 2014 року щодо вчинених злочинів протягом мирних протестів в Україні з 21 листопада 2013 до 22 лютого 2014. Вдруге Україна визнала юрисдикцію ad hoc МКС щодо злочинів, вчинених на території України з 20 лютого 2014 року до моменту прийняття Заяви про визнання юрисдикції МКС. Прокурором МКС розпочато попереднє дослідження щодо цих подій для визначення відповідності критеріїв для початку розслідування.

Окрім згаданого вище непрямого обов'язку щодо імпелементації Римського статуту, Україна має і пряме зобов'язання щодо імпелементації його норм. Таке зобов'язання України передбачене ст. 8 Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Зокрема, відповідно до її положень, сторони співробітничають з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту МКС 1998 року та пов'язаних з ним документів.

На стор. 84 авторка доходить висновку «Таким чином, під імплементацією міжнародно-правових норм розуміється система правових і організаційних засобів як створюваних спільними зусиллями держав, так і використовуваних індивідуально з метою всебічної, своєчасної і повної реалізації прийнятих відповідно до міжнародного права зобов'язань.» Але ж імплементація це діяльність, яка складається не лише із засобів, можна мати відмінні засоби, але так і не імплементувати норми певного міжнародного договору.

На мою думку, ці положення слід підкорегувати, уточнити і зробити відповідні висновки. Загалом робота справила дуже позитивне враження, прослідковується авторський підхід до вирішення складного наукового завдання. Зауваження, які були висловлені на попередніх етапах обговорення дисертації, враховано повною мірою.

Таким чином, з огляду на відповідність існуючим вимогам до такого виду робіт, завершеність дисертаційного дослідження, досягнення заявлено мети, можливість і необхідність використання його результатів у науково-дослідній роботі, освітньому процесі, правотворчості і правозастосуванні, правовиховній роботі, дисертація Щербань Є.В. може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

У подальшому обговоренні взяли участь кандидат юридичних наук, доцент Солоненко О.М.; доктор юридичних наук, професор Калиновський Б.В.; доктор юридичних наук, доцент Гультай М.М..; доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Орлов Ю.Ю., доктор юридичних наук, доцент Стрельченко О.Г.; кандидат юридичних наук, доцент Завальний А.М.; кандидат юридичних наук, доцент Петровський А.В.; кандидат юридичних наук, доцент Кулик Т.О.; кандидат юридичних наук, доцент Старицька О.О.; кандидат юридичних наук, доцент Кривицький Ю.В.

Ними було підкреслено, що цікавою та багатоаспктною є дана праця. Аспірантка з науковим керівником продемонстрували творчий критичний підхід та науково обгрунтовані результати проведеного дослідження. Слід і надалі вивчати практику інших держав у процесі імпелементації Римського статуту в законодавство України тощо. У цілому, дисертація Щербань Є.В. «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду» відповідає вимогам стосовно дисертацій, може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Міжнародне співтовариство давно прагнуло до створення постійно діючого міжнародного судового органу, покликаного притягти до відповідальності осіб, які винні в скоєнні найбільш тяжких злочинів: геноцид, агресія, злочини проти людяності, воєнні злочини і ін.

Людству довелося пережити значну кількість агресивних війн, геноцид в Югославії і в Руанді, щоб прийти до узгодженого рішення заснувати перший в історії постійно діючий міжнародний кримінальний суд. На дипломатичній конференції під егідою ООН в Римі 17 липня 1998 був прийнятий Статут Міжнародного кримінального суду (далі Римський Статут). Його головне завдання

полягає в здійсненні міжнародного правосуддя над особами, обвинувачуваними у скоєнні найтяжчих міжнародних злочинів. У преамбулі Статуту підкреслюється, що МКС пов'язаний із системою ООН і має юрисдикцію щодо найбільш тяжких злочинів, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства.

Тривалий час природа і положення Римського статуту, перспективи його імплементації були предметом дискусій спочатку у науці міжнародного права, а згодом і в науці кримінального права і кримінального процесу. Відзначимо значний науковий інтерес і внесок у вивчення Римського статуту, міжнародних судових органів таких учених: В. Бліщенка, І. Фісенка, М. Костенка, М. Бурменського, В. Антипенка, В. Буткевича,, В. Василенка, І. Лукашука, А. Кориневича, С. Вихриста, С. Ісаковича, О. Касинюк, Д. Кулеби, Н. Зелінської, А. Маєвської, В. Маляренка, А. Мацка, С. Морозова, М. Пашковського, В. Пилипенка, М. Селівона, В. Семенова, Т. Сироїд, О. Солоненка, Є. Стрельцова, В. Фуркала, Н. Камінської, Н. Дрьоміної, О. Касинюка, С. Кучевської, Г. Тункіна, А. Трайніна, М. Полянського, М. Рагінського, С. Розенбліт, В. Пелла, Н. Шаптали, М. Шеріф Бассіоні, А. Ціммермана, О. Тріфтерер, В. Шабас, Ф. Кірш та ін. Останні юристи-міжнародники є безпосередніми укладачами проекту Статуту МКС.

Нажаль, на сьогодні відсутні ґрунтовні дослідження Римського статуту в світлі відповідності та необхідності імплементації його норм на конституційно-правовому рівні в Україні. Це і зумовлює актуальність даної теми дисертації.

Питання правових наслідків приєднання до Римського Статуту лежить в теоретичній і законодавчій площинах. Водночас, у зв'язку із змінами і доповненнями, внесеними до статті 124 Конституції України (частина четверта) передбачено, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду. Ця норма набрала чинності з 30.06.2019 року, породжуючи очевидні відповідні правові наслідки і зобов'язання для Української держави.

Приєднання держави до Римського Статуту про МКС передбачає значне реформування та удосконалення не лише національного законодавства, а й усієї правової системи, активізацію співпраці з МКС, взаємодії міжнародних і національних органів здійснення правосуддя, вивчення зарубіжного досвіду у даній сфері тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку

пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. №275.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАВС від 30 жовтня 2018 року (протокол № 17).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз теоретичних проблем, пов'язаних із конституційно-правовим забезпеченням процесу імплементації Римського Статуту про МКС, з метою вироблення пропозицій щодо удосконалення національного законодавства України та інших інструментів реалізації зобов'язань, які випливають із Статуту.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі *завдання*:

– вивчити доктринальні джерела, правову природу і передумови прийняття Римського статуту МКС;

– дослідити поняття, види і форми імплементації Римського статуту;

– з'ясувати особливості моделей імплементації Римського статуту в країнах Європи та пострадянських країнах;

– вивчити питання співвідношення міжнародної та внутрішньодержавної юрисдикції, імплементації норм Римського статуту в національне законодавство його держав-учасниць;

– проаналізувати конституційно-правові засади імплементації Римського Статуту МКС у законодавство України;

– обґрунтувати роль і значення науки конституційного права в процесі імплементації Римського статуту.

– дослідити поняття, систему і суб'єктів забезпечення імплементації Римського статуту в національне законодавство України;

– визначити напрями вдосконалення національного законодавства України в процесі імплементації Римського статуту МКС.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані із виконанням зобов'язань стосовно імплементації положень Римського статуту МКС.

Предметом дослідження є конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту МКС.

Методи дослідження. Особливість застосованої методології обумовлюється основними завданнями вивчення імплементації Римського статуту у даній роботі. Розв'язання цих завдань передбачає дослідження не лише імплементації на конституційно-правовому рівні, але й низки інших правових явищ. Саме тому різноманітність підходів, способів і засобів пізнання забезпечення процесу імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні є необхідною умовою успішного аналізу цього явища.

Філософсько-методологічне підґрунтя дослідження сформовано на засадах діалектичного, герменевтичного, лінгвістичного, порівняльного підходів пізнання правових явищ. Вони обумовили використання комплексу філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Серед загальнонаукових методів застосовувались, насамперед, аналіз, синтез, дедукція, системний, структурно-функціональний, порівняльний, класифікації, узагальнення, історичний, прогностичний та інші методи. У процесі дослідження використано також спеціально-юридичні методи: формально-юридичний, порівняльно-правовий метод, тлумачення, вивчення юридичної практики, метод аналізу документів тощо.

Специфіка предмету дослідження зумовила поєднання певних методологічних підходів та принципів, характерних для науки міжнародного права, конституційного права і процесу, кримінального права і процесу тощо.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційній роботі вперше комплексно розглянуто забезпечення імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні в Україні, пострадянських та європейських країнах. Сформульовані висновки, рекомендації та пропозиції у цій сфері, а саме:

вперше:

- сформульовано авторське розуміння імплементації Римського статуту – це організаційно-правова діяльність держави в особі уповноважених суб'єктів, що реалізується в законодавчо визначеному порядку і складається з послідовних законодавчих та інших процедур, спрямованих на забезпечення здійснення правосуддя МКС у разі встановлення факту неможливості або не бажання за певних обставин здійснення національними судами правосуддя щодо кримінальних діянь, визначених Римським статутом;

- висновок, що класифікація видів, способів і форм імплементації Римського статуту у практиці зарубіжних країн зумовлена такими основними підходами: 1) прийняття законодавчого акту, спрямованого на здійснення імплементації, який буде мати пріоритет над національними законами та іншими нормативно-правовими актами при виникненні протиріч стосовно юрисдикції МКС; 2) внесення поправок або доповнень окремо в усі відповідні нормативно-правові акти: до Конституції, галузевих кодексів та поточного законодавства; 3) внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжується прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС;

- запропоновано прийняття спеціального законодавства про співпрацю України з МКС, в якому будуть визначені компетентні державні органи влади України, відповідальні за співробітництво між МКС і Україною, а також форми надання взаємної правової допомоги у ході такого співробітництва;

удосконалено:

- узагальнення про спроби утворити постійно діючий міжнародний судовий орган, що передував МКС, а саме вони відобразились: – у проекті Конвенції про заснування міжнародного судового органу для притягнення до відповідальності осіб, якими порушено Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у воюючих арміях 1864 р., – резолюції про утворення Верховного суду міжнародного правосуддя щодо злочинів «проти міжнародного громадського порядку й універсального міжнародного права», запропонованого 1920 р. під егідою Ліги Націй; – Лондонській Угоді 1945 р., у додатку до якої містився Статут Міжнародного військового трибуналу, що став першим прикладом створення дієвого трибуналу ad hoc; – статуту міжнародного кримінального суду, поданого Міжнародною Асоціацією кримінального права;

- визначення найбільш оптимального для України способу імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні – внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС;

- ключові засади імплементації Римського статуту та визнання юрисдикції МКС, що випливають з їх правової природи та особливостей національної правової системи, і включають: принцип компліментарності МКС відносно національної судової системи; «ne bis in idem»; принцип невидачі власних громадян; імунітетів посадових осіб; помилування та ін.

– систему суб'єктів забезпечення імплементації Римського статуту, що включає Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Конституційний Суд України, Міжвідомчу комісію з імплементації міжнародного гуманітарного та кримінального права в Україні, інші органи.

- положення про визначальну роль Верховної Ради України у питанні ратифікації міжнародного договору на підставі конституційних положень і Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», яким передбачено відповідну процедуру, що передує наданню згоди на обов'язковість міжнародних договорів України, а також Конституційного Суду України, який уповноважений приймати висновки щодо відповідності Конституції України міжнародного договору, надати його юридичну оцінку та загалом прийняти подальше рішення про ратифікацію Римського статуту Україною;

дістало подальшого розвитку:

- теза про договірний характер природи юрисдикції Суду, що свідчить про те, що право держав здійснювати правосуддя за національним законодавством є первинним;

- висновок про тенденції конституційно-правового забезпечення імплементації Римського статуту у зарубіжних країнах, а саме: 1) як і Конституція

України, Основні закони Франції, Люксембургу та Португалії, також доповнено аналогічними нормами про визнання юрисдикції МКС, на умовах визначених Римським Статутом; 2) Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди обрали вид імплементації Римського статуту шляхом ухвалення окремих законів («Про імплементацію положень законодавчого характеру Римського статуту Міжнародного кримінального суду та про застосування Статуту», «Про міжнародну правову допомогу з кримінальних питань», «Про співробітництво з Міжнародним кримінальним судом»), внесено відповідні поправки до кримінальних кодексів; 3) Норвегія, Канада, Франція, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Швеція, ПАР здійснили імплементацію Статуту в національне законодавство після його ратифікації; 4) Німеччиною застосовано метод внесення змін до Конституції, за результатами чого було забезпечено узгодженість Статуту з нормами національного законодавства, прийнято новий кримінальний кодекс та Закон «Про співпрацю з Міжнародним кримінальним судом»; 5) досвід пострадянських країн засвідчує, що недостатньо лише у кримінальні процесуальні кодекси імплементувати норми Римського статуту, доцільним є прийняття спеціального закону про співробітництво з МКС;

- узагальнення про те, що Основний Закон держави, є, по-перше, гарантією дотримання прав і свобод громадянина державою, якого піддано правосуддю Міжнародному кримінальному суду, по-друге, правовою основою та своєрідним дозволом на здійснення правосуддя над своїм громадянином Міжнародним кримінальним судом;

- висновки, з огляду на підписання Україною Римського статуту в 2000 р., приєднання до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду 2014 року, що Україна зобов'язання ратифікувати та імплементувати в національне законодавство норми Статуту, а також пов'язані з ним документи;

- пропозиції щодо визначення Міністерства юстиції України спеціальним органом державної влади, відповідальним за координацію співпраці між МКС і Україною;

- пропозиції стосовно прийняття Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду», удосконалення положень Конституції України та інших законодавчих актів на шляху імплементації Римського статуту у національну правову систему України.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження використані та можуть бути використані у:

–науково-дослідній роботі – для подальших наукових розробок щодо моделі імплементації Римського статуту в Україні, визначення проблем та шляхів вдосконалення певних законодавчих та інших процедур, враховуючи відповідний зарубіжний досвід інших країн;

– освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право», «Конституційна реформа в Україні», «Теорія держави і права», «Міжнародне право», «Актуальні проблеми конституційного і муніципального права» та ін., а також під час розробки навчальних і методичних посібників, підручників тощо (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 28 серпня 2020 р.);

– правотворчості – для вдосконалення законодавства шляхом внесення змін і доповнень у національне законодавство, а саме до Закону України «Про міжнародні договори України», «Про Регламент Верховної Ради України», «Про Конституційний Суд України», Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Положення про Міністерство юстиції України, Положення про Міністерство закордонних справ України та ін. (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 18 вересня 2020 р.);

– правозастосуванні – для вдосконалення процедури імплементації міжнародних договорів, здійснення повноважень відповідних органів державної влади України;

– правозахисній та правопросвітницькій роботі – для юристів громадських організацій, які вивчають питання необхідності ратифікації та імплементації Римського статуту, розробки тематичних лекцій, семінарів, інтерактивних тренінгів з даної тематики.

Особистий внесок здобувача. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені авторкою особисто. У науковій публікації, підготовленій з Н.В. Камінською, особистий внесок дисертантки становить 60%.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертації оприлюднювалися у доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Невідкладні заходи з протидії російської агресії з Криму: політичні, юридичні, економічні, управлінські та соціальні аспекти» (Київ, 4 вересня 2018 р.); «Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи» (Львів, 23 листопада 2018 р.); «Конституція України в умовах сьогодення» (Київ, 24 червня 2019 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 21 листопада 2018 р.); «Римський статут Міжнародного кримінального суду: проблеми імплементації та гармонізації з національним законодавством України» (Харків, 3 квітня 2020 р.).

Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з них основного тексту 185 сторінок.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 13 наукових працях, серед яких 5 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому

періодичному виданні, 7 тез – у збірниках (наукових доповідей), оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

1. Щербань Є.В. Проблема упередженості національного судочинства через призму положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2019. № 19. С. 190-196.

2. Щербань Є.В. The legal nature of the Rome Statute of the International Criminal Court. *Visegrad Journal on Human Rights* 2019. № 4 (1). P. 188-193.

3. Щербань Є.В. Конституційно-правові основи імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2018. № 17. С. 66-73.

4. Щербань Є.В. Принцип компліментарності як конституційно правова засада імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в національне законодавство України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 3 (108). С. 58-66.

5. Щербань Є.В. Становлення та суть інституту представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. №6. С.97-103.

6. Щербань Є.В., Камінська Н.В. Деякі питання імплементації Римського статуту про Міжнародний кримінальний суд. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2020. № 2 (115). С. 138-143.

7. Щербань Є.В. Здійснення представництва юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження під час обшуку. *Сучасні тенденції реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства*: збірник матеріалів науково-практ. конфер. Національного університету «Києво-Могилянська академія». (м. Київ, 2 лютого 2018 р.). Київ, 2018. С. 100-104.

8. Щербань Є.В. Розвиток кримінального процесуального законодавства щодо представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідомчої науково-практ. конфер. Київ, 2017. С. 99-102.

9. Щербань Є.В. Проблеми визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду на національному рівні. *Невідкладні заходи з протидії російської агресії з Криму: політичні, юридичні, економічні, управлінські та соціальні аспекти:* збірник науково-практ. конфер. (м. Київ, 4 вересня 2018 р.). Київ, 2019. С. 169-172.

10. Щербань Є.В. Конституційні моделі імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду країнами-учасницями Європейського Союзу. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*: матер. ІІ-ої заочної науково-практ. конфер. (м. Львів, 23 листопада 2018 р.). Л.: ННІПП НУ «Львів. Політехніка», 2018. С. 82-84.

11. Щербань Є.В. Європейський досвід імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів в Україні:* матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер. (Київ, 29 лист. 2018 р.). Київ, 2018. С. 242-245.

12. Щербань Є.В. Конституційний шлях до ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Конституція України в умовах сьогодення*: збірник тез науково-практ. круглого столу, присвяченого Дню Конституції України (м. Київ, 24 червня 2019 р.). К., 2019. С. 240-241.

13. Щербань Є.В. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду для України : ad hoc чи ратифікація? *Римський статут Міжнародного кримінального суду: проблеми імплементації та гармонізації з національним законодавством України*: матеріали між нар. науково-практ. конфер (Харків, 3 квітня 2020 р.). Х., 2020. С. 31-34.

Характеристика особистості здобувача. Щербань Євгенія Володимирівна народилася 07 лютого 1994 року в м. Київ, у 2015 році закінчила Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та отримала диплом бакалавра за спеціальністю «Право». У 2017 році закінчила Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та отримала диплом магістра за спеціальністю «Право». З 2017 року по сьогодні працює помічником судді Окружного адміністративного суду міста Києва.

Мови: українська, російська, англійська. Авторка 13 наукових публікацій.

Оцінка мови та стилю дисертацій. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйнятгя.

У результаті попередньої експертизи дисертації Щербань Є.В. і повноти публікацій основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Щербань ЄВ. на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертації Щербань Є.В. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачем вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Щербань Є.В. на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
професор кафедри філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент **Олег ПАВЛИШИН**

Рецензент:
професор кафедри констиуційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент **Володимир ДЕМИДЕНКО**